

Турек В., Коваленко С. Чеські стопи в Україні: історія чеського села Мала Зубівщина. Прага, 2018. Кн. 1. 592 с.

Наукове дослідження В. Турека та С. Коваленка «Чеські стопи в Україні: Історія чеського села Мала Зубівщина» є доволі вдалою спробою монографічного вивчення окремого населеного пункту — села Мала Зубівщина Коростенського району Житомирської області. Метою роботи став пошук нових відомостей щодо історії заснування колишньої чеської колонії, з'ясування характеру традиційної духовної та матеріальної культури його мешканців, розвитку їхніх стосунків (суспільних, міжконфесійних, міжетнічних тощо).

Варто наголосити, що вивчення історії та традиційного побуту конкретних локальних спільнот належить до актуальних напрямів сучасної вітчизняної етнологічної науки, започаткованих в Україні ще наприкінці ХІХ ст. й розвинутих у 1920–1930-х роках ученими Етнографічної комісії ВУАН (Кабінет монографічного вивчення села). Серед таких науковців назвемо імена Н. Дмитрука, Н. Заглади, В. Кравченка, А. Оніщука, В. Петрова та інших дослідників. Можемо стверджувати, що В. Турек і С. Коваленко продовжили успішну справу попередників і здійснили студіювання с. Мала Зубівщина, враховуючи накопичений науковий досвід. Працюючи в архівах, і водночас реалізуючи на практиці одну з провідних етнологічних методик, а саме — стаціонарного (довготривалого) опрацювання окремо вибраного соціокультурного об'єкта, — вони зібрали та обробили унікальний за своїм змістом історичний та етнологічний

фактаж, який унаслідок сучасних глобалізаційних та асимілятивних процесів має тенденцію до швидкого зникнення.

Отже, книга «Чеські стопи в Україні: Історія чеського села Мала Зубівщина» складається з передмови, п'ятнадцяти розділів, словника термінів, списку абревіатур і скорочень, іменного покажчика.

У передмові автори надають стислі пояснення щодо хронологічного порядку розміщення відомостей та висловлюють щире подяку всім, хто допомагав у підготовці роботи.

Наступні вісім розділів книги складаються з нарративних матеріалів. Спосіб психологічного збирання, що його було використано дослідниками, дозволив їм записати від респондентів — нащадків колишніх чеських переселенців (тепер реемігрантів, що мешкають у різних куточках Чехії) — значний обсяг інформації. Насамперед, його тематика охопила усноісторичні розповіді: спогади про Другу світову війну та рееміграцію чехів унаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції, спомини про видатних земляків, а також оповідки про господарську діяльність місцевих мешканців (хмелярство), сільське дозвілля (симфонічний та духовий оркестри), традиційні календарні свята та родинні обряди, пов'язані з весіллям, народинами, проходами до армії, похороном.

Окрім зацікавлення викликали етнографічні записи З. І. Мячиної, подані В. Туреком і С. Коваленком у дев'ятому розділі книги. Зібрані дослідницею дані впродовж 1962—1972 років було вперше оприлюднено в дисертаційному дослідженні «Очерки языка чешского говора села Малая Зубовщина на Украине: фонетика, морфология, лексика», Мінськ, 1974). Матеріали З. І. Мячиної істотно доповнили відомості щодо господарських занять чехів (бджільництва, лозоплетіння, бондарства, вирощування хмелю, льону), родинної та календарної обрядовості тощо.

У десятому та одинадцятому розділах монографії представлено архівні документи, що висвітлюють різноманітні сторони життя чехів на Житомирщині протягом другої половини XIX—XX ст.: договори купівлі-продажу, особиста переписка колоністів, посвідчення, чисельні клопотання та заяви (1873—1922); нагородні листи та особові картки в'язнів німецьких концтаборів (1943—1945); Постанови уряду Чеської Республіки про переселення радянських громадян чеського та словацького походження, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС у ЧСФР, звіти та статистичні дані щодо рееміграції (1990) тощо.

Дванадцятий і тринадцятий розділи видання містять статистичні дані щодо перепису населення в чеських колоніях Зубівщина та Стремигород у 1897 році. У таблицях представлено інформацію щодо віку, віросповідання, місця народження, сімейного та суспільного стану поселенців, їхньої рідної мови, основних прибутків і додаткового доходу.

У чотирнадцятому розділі монографії представлено мапу с. Мала Зубівщина на 1991 рік із нумерацією садиб, нанесених на неї, і списком їх власників. Цікаво, що поряд із офіційною (публічною) інформацією автори подають вуличні прізвиська мешканців села, назви кутків, шляхів тощо.

У п'ятнадцятому розділі книги зібрано понад 60 зразків старовинного пісенного фольклору різних жанрів і тематики, віднайдені дослідниками в рукописному пісеннику кінця XIX ст., що належав місцевому музиканту В. Вольфу.

У словнику термінів відображено пояснення щодо застарілих одиниць вимірювання, адміністративно-територіальних частин, архаїчних назв тощо. У списку використаних абревіатур надано пояснення близько 100 скороченням. Іменний покажчик нараховує понад 970 імен.

Отже, В. Туреком і С. Коваленком було зроблено велику наукову працю. Використовуючи історико-системний метод дослідження та режим безпосереднього наукового спостереження, автори зуміли зібрати й систематизувати величезний обсяг історико-етнографічного матеріалу, який істотно доповнить уже відомий масив інформації щодо життєдіяльності чеських етнічних спільнот в Україні.

Наголосимо, що монографія В. Турека та С. Коваленка справляє позитивне враження й стане в нагоді широкому колу читачів, які цікавляться історичним краєзнавством і регіональною історією.

Марина Курінна